

жертв політичних репресій, загальному осмисленню громадськістю боротьби української нації за відновлення державності та подоланню наслідків і залишків тоталітаризму у свідомості українських громадян. У державі має проводитися зважена, мудра, заснована на здобутках історичної науки політика пам'яті, яка сприятиме консолідації української нації.

Завідуючий відділом української історіографії та спеціальних історичних дисциплін, керівник центру інтеграції історичної науки та освіти Інституту історії України НАНУ, доктор історичних наук, професор *О.А.Удод* виступив із доповіддю «Про актуальні проблеми інтеграції історичної науки й освіти», в якій було науково обґрунтовано зміст і напрями цієї важливої діяльності Інституту історії України.

Учасникам семінару були дані вичерпні відповіді й коментарі на всі запитання, які хвилюють сьогоденні актив українських освітян, що займаються історичною освітою.

На другий день семінару, який проходив на базі інституту історичної освіти Національного педагогічного університету ім. М.П.Драгоманова, були розглянуті практичні проблеми організації історичної освіти в Україні. З доповідями та повідомленнями виступили *Кріс Уолер* (Велика Британія) – «Система громадянської освіти в Європі», *В.І.Войко* (Центр оцінювання якості освіти) – «Оцінювання якості освіти. Результати 2006. Особливості 2007 року», *В.А.Дорошенко* (Інститут інноваційних технологій та змісту освіти, завідувач сектором) – «Рекомендації стосовно проведення Всеукраїнського конкурсу «Учитель року – 2007», *Р.І.Євтушенко* (Міністерство освіти й науки України) – «Апробація підручників з історії для 6-го класу: проміжний результат».

Віднині подібні семінари стануть систематичними. Наступний заплановано присвятити проблемі «Україна в Другій світовій війні: погляд із ХХІ століття».

В.П. Швидкий (Київ)

КРУГЛИЙ СТІЛ «ГОЛОД 1946–1947 рр.: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ПОГЛЯД ІСТОРИКІВ (ДО 60-РІЧЧЯ ТРАГЕДІЇ)»

У 2007 р. виповнилося 60 років трагічної сторінки історії України – післявоєнного голодомору, пік якого припав на весну 1947 р. За цей незначний з точки зору історії відтинок часу народна пам'ять ще зберегла свідчення очевидців трагедії, а разом із тим для української історичної науки вистачило достатньо часу, аби сформувалася ціла пошуково-дослідницька школа, згуртувалася когорта визнаних фахівців, громадських діячів, які визначили для себе пріоритетною цю тематику. На жаль, частина сучасного політичного істеблішменту раз у раз використовує цю подію, аби, повертаючи громадський інтерес, цинічно оголосити про своє ставлення до неї, нав'язати соціуму свою трактовку, своє суб'єктивне бачення проблеми. Їй відбувається це все в формі (чи задля) поширення нерідко безглузвих роздумувань та дилетантських дискусій навколо цієї трагічної дати. І лише історики-науковці й фахівці, узагальнюючи напрацьований та апробований досвід, можуть дати професійну оцінку тих трагічних подій.

Учені вже не раз на своїх зібраннях обговорювали цю проблему. На цей раз Інститут історії України НАНУ спільно з Асоціацією дослідників голодоморів в Україні ініціювали зібрання 22 березня 2007 р. Всеукраїнського «круглого столу» «Голод 1946–1947 рр.: ретроспективний погляд істориків (До 60-річчя трагедії)». На обговорення було винесено такі блоки проблем, як «Сучасні візії вітчизняної історіографії», «Трагедія в оцінках радянських істориків», «Голод в Україні очима української діаспори», «Міжнародна спільнота про події в Україні», «Свідчення очевидців – виклик владі», «Рефлексії радянської влади: офіційний погляд», «Регіональні особливості трагедії». У вступному слові директора Інституту історії України НАН України, академіка НАНУ *В.А.Смоля*, виступах ведучих «круглого столу» – члена-кореспондента НАНУ *В.М.Даниленка* («Передумови голоду 1946–1947 рр.») і народного депутата України, Героя України, Голови асоціації дослідників голодоморів в Україні *Л.Г.Лук'яненка* («Голод 1946–1947 рр. як продовження геноциду й антиукраїнської політики влади») було окреслено найважливіші досягнення у вивченні теми та визначено головні наукові й політичні аспекти сучасного рівня знань про перебіг трагедії.

У «круглому столі» взяли участь провідні вчені, викладачі вищої школи, як-то: академік НАНУ, директор Інституту літератури НАН України *М.Г.Жулинський* («Голод 1946–1947 рр.: відлуння в суспільних настроях і літературі»), голова Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Тараса Шевченка *П.М.Мовчан* («Невідома сторінка новітньої української історії: що ми знаємо про голод 1946–1947 рр. в Україні?»), столичні науковці д.і.н. *В.І.Марочко* («Конвенція 1948 р. та українські голодомори ХХ ст. в УРСР»), д.і.н., проф. *В.І.Сергійчук* («Допомога населення Західної України голодуючим східних областей як відвернення нової страшної трагедії»), к.і.н. *О.Г.Бажан* («Документи про голод 1946–1947 рр. в Центральному державному архіві громадських об'єднань України»), к.і.н. *О.М.Веселова* («До питання історіографії голоду 1946–1947 рр. в Україні»), к.і.н. *Л.В.Ковпак* («Голод 1946–1947 рр.: влада і людина»), к.і.н. *Р.Ю.Подкур* («Голод 1946–1947 рр. в Україні: вініцький вимір»), д.і.н. *П.П.Ланченко* («Регіональний аспект голоду 1946–1947 рр. в Україні в контексті наукових осмислень часів радянської держави»), ст. викладач *Л.В.Пилипенко* («Дитячі будинки в Україні в умовах голоду 1946–1947 рр.»). Слід відзначити, що у цьому заході взяли участь науковці з багатьох провідних вузів країни, зокрема Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т.Г.Шевченка (к.і.н., доц. кафедри історії та археології України *Т.П.Демченко* «Спогади очевидців як джерело до вивчення голоду 1946–1947 рр. на Чернігівщині»), Він-

ницького державного педагогічного університету ім. М.Коцюбинського (к.і.н., доц., зав. кафедри історії України *І.М.Романюк* «Голод 1946–1947 рр. на Вінниччині»; к.і.н., доц. кафедри політології *Ю.О.Ніколаєць* «Голод 1946–1947 рр. у працях вітчизняних дослідників»), Черкаського національного університету ім. Б.Хмельницького (к.і.н., доц. кафедри історії та етнології України *Ю.Л.Присяжнюк* «Колізії у взаєминах селян із владою в роки голоду 1946–1947 рр.»), Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Короленка (к.і.н., доц. кафедри історії України *О.П.Єрмак* «Стан дослідження голоду 1946–1947 рр. на Полтавщині»), Дніпропетровського національного університету (к.і.н., доц. кафедри історії України *О.Ф.Нікілєв* «До причин голоду 1946–1947 рр. в Україні (на матеріалах Дніпропетровщини)»), Одеського національного університету ім. І.Мечникова (д.і.н., проф., директор Миколаївського навчально-наукового інституту *М.М.Шитюк* «Причини голоду 1946–1947 рр. в південному регіоні України»), Волинського державного університету ім. Лесі Українки (Луцьк) (к.і.н., доц. кафедри новітньої історії України *О.Н.Гаврилюк* «Трагедія голоду 1946–1947 рр. очима мешканців Західної Волині»), Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича (к.і.н., доц. кафедри нового і новітнього часу *В.Ф.Холодницький* «Буковинський край в умовах повоєнного голоду»), Миколаївського державного університету ім. В.Сухомлинського (пошукач кафедри історії України *К.Є.Горбуров* «Наслідки голоду 1946–1947 рр. в південному регіоні УРСР»). Також взяв участь у дискусії і виступив письменник, член Асоціації дослідників голодоморів в Україні *П.Л.Ящук* (Хмельниччина) («Паралелі подій голоду 1946–1947 рр. в Україні з іншими голодами та голокостом»).

Доповідачі не обмежувалися раніше визначеними тематичними рамками. Вони висунули нові теми для обговорення, визначили майбутні напрямки відповідних історичних досліджень. Відрадною став той факт, що серед присутніх значну частину становила студентська молодь – потенційні продовжувачі вже існуючих фундаментальних наукових розробок, а головне – майбутні незаангажовані дослідники цієї складної та багатогранної проблеми. Матеріали виступів і дискусії будуть видані в спеціальному випуску збірника «Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика» (випуск 12), який готується до друку у відділі історії України другої половини ХХ ст. Інституту історії України НАНУ.

Є.М.Склярєнко (Київ)

ПІДГОТОВКА ФУНДАМЕНТАЛЬНОЇ ПРАЦІ «РЕАБІЛІТОВАНІ ІСТОРІЄЮ»

Серед інших тем, над якими працюють співробітники відділів регіональних проблем історії України та з розробки архівів ВУЧК-ДПУ-НКВС-КДБ Інституту історії України і Головної редакційної колегії науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією» (голова – академік НАНУ *П.Т.Трощко*), особливе місце посідають питання, пов'язані з науково-організаційною роботою по підготовці фундаментальної загальноукраїнської праці. Адже йдеться про практичну реалізацію Закону України від 17 квітня 1991 р. «Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні» й прийнятої згодом постанови Верховної Ради «Про тлумачення Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій»».

Як відомо, основні положення цих державних законодавчих актів засуджували протиправні дії тоталітарного режиму, спрямовувалися на відновлення доброго імені тисячам наших співвітчизників, які стали жертвами політичних репресій, переслідувань, свавілля, насильства протягом радянської доби. «Після 1917 року, в період громадянської війни і наступні десятиріччя, – підкреслювалося в Законі, – на землі України пролилося багато крові. Мільйони безвинних людей на підставі антигуманних законів та виявів прямого беззаконня і свавілля зазнали переслідувань за свою політичну діяльність, висловлювання та релігійні переконання. Особливо важкою спадщиною є масові репресії, які чинилися сталінським режимом та його провідниками в республіці. При судових і позасудових розправах грубо нехтувалися норми Конституції, покликані охороняти права і свободи громадян, елементарні норми судочинства»¹.

Величезна за обсягом робота по ліквідації наслідків беззаконня розгорнулася в Україні. У ній взяли участь органи суду і прокуратури, державної безпеки, районні та міські комісії сприяння останнім. Остеронь не залишилися наукова, журналістська громадськість, письменники, краєзнавці. Президія Верховної Ради та Кабінету Міністрів України підтримали пропозицію Академії наук, Служби безпеки України, Державного комітету по пресі, Всеукраїнської спілки краєзнавців, науково-просвітницького товариства «Меморіал» ім. В.Стуса про підготовку й видання науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією». Для цього було утворено Головну редакційну колегію на чолі з академіком НАНУ *П.Т.Трощком*, до складу якої ввійшли відомі державні та громадські діячі, науковці.

2 березня поточного року Головна редакційна колегія підвела попередні підсумки проведеної роботи. На прес-конференції й презентації було представлено видані книги томів «Реабілітовані історією» Автономної Республіки Крим, усіх областей України за винятком чотирьох – Чернігівської, Тернопільської, Хмельницької, Чернівецької, де відповідна робота триває. Присутніх вразила масштабність праці, результат якої був досягнутий завдяки самовідданім зусиллям працівників правоохоронних органів, науковців, журналістів, працівників архівів. Їм довелося переглянути тисячі архівно-слідчих справ, які свого часу були недоступними для дослідників і зберігалися під грифом «цілком таємно» в установах КДБ, Служби безпеки України, а нині значна частина їх передана до державних архівосховищ. Це було конче необхідно, оскільки у книгах видання є короткі біографіч-